

Орос яруу найраг дахь угсаа-соёлын нэрийн холбогдолтой зүйлийг орчуулах тухайд

Ц.Магсар²⁴ (МУБИС)

Товч утга: Энэхүү өгүүлэлд уран зохиол, тэр дундаа яруу найргийн орчуулгад өвөрмөц шийдлийг шаарддаг үндэсний онцлог үгс, угсаа-соёлын нэрийн холбогдолтой зүйлийг хэрхэн орчуулах талаар зарим үзэл бодлоо А.С.Пушкины “Руслан Людмила хоёр” найраглалын монгол орчуулгын жишээ баримтад тулгуурлан өгүүлэв. Уг өгүүлэл орос хэл дээр ОХУ-ын Найрамдлын их сургуулийн (РУДН) ЭШБичгийн 2014 оны №2-т орсон болно.

Түлхүүр үг: Яруу найраг; угсаа-соёлын нэрийн орчуулга; гоозүйн үнэлэмж; мэдээллийн агууламж; дүйцэмж.

Оросын яруу найраг, ялангуяа XIX зууны шүлэг, найраглалд элбэг тааралддаг слав-оросын язгуур соёлын уламжлалтай үндэсний онцлог үгс, угсаа-соёлын нэрийн холбогдолтой зүйлийг орчуулах нь багагүй ярвигтай ажил, тэр тусмаа огт өөр соёлын дэвсгэртэй монгол хэлэнд орчуулах орчуулгын тухайд энэ нь онцгойлон үзүүштэй нэгэн сэдэв юм. Үүнийг бид А.С.Пушкины “Руслан Людмила хоёр” найраглалыг монголчлон (монгол төрхтэй болгон) орчуулах муйхар оролдлогоосоо мэдрэв. Энэхүү сэдэв нь үүнээс үүдэлтэй бөгөөд сэдвийн хүрээ ч үүгээр хязгаарлагдана.

Шүлэглэсэн эхийн хэл хоорондын хувиргалд тавигдах шаардлагыг аль болох баримтлана гэдэг зүйн хэрэг боловч орчуулагчдад тулгардаг бэрхшээлүүд амаргүй тул уг найраглалыг орчуулсан бидний хувилбарт алдаа онооны аль аль нь байгаа нь мэдээж. Бэрхшээлийн зангилаа нь нэг талаас өөр маягийн угсаа-соёлын үнэлэмжтэй уншигч олон түмэнд хэр чинээндээ ойлгомжтой хөрвүүлэх зорилго, нөгөө талаас зохиолын хэлбэр агуулга, эхийн гоозүй, уран яруу чанарыг алдагдуулахгүй байх зорилгыг нэгэн зэрэг гүйцэлдүүлэхэд оршино. Угсаа-соёлын зүйлсээр баялаг яруу найргийн орчуулгын хувьд ийм зорилго тулгамдмал, биелэхийн тухайд ч ихээхэн хязгаарлагдмал шинжтэй бөгөөд эрэмбээрээ зохиол орчуулагдах ба эс орчуулагдах боломжийн дараа орохоор төвөгтэй асуудал юм. Иймээс ч уран зохиол орчуулгын онол, практикт шүлгийн үг утгасын онолт ба уран чанарын аль алийг гээлгүй хөрвүүлэх гэдэг үл гүйцэлдэх нигууртай гэсэн үзэл бодол түгээмэл байдаг.

Иймэрхүү зөрчилдөөнт гэмээр шийдлийг ихээр агуулсан, тухайлан хэлбэл, үндэсний язгуурлаг буюу угсаа-соёлын чанартай, үүгээрээ соёлын болон сэтгэлгээний хувиргал хийхээс наана уран чанараа олж орчуулагдахааргүй тийм зохиолын тоонд “Руслан Людмила

хоёр” найраглал орно. Энэхүү найраглалыг орчуулах явцад тулгарсан асуудлыг шийдэл талаас нь болзолт байдлаар хэд гурван хэсэгт бүлэглэн үзэв. Нэгд, монгол соёлын дэвсгэрт нэрийг нь ямар нэгэн байдлаар хөрвүүлж болох үндэсний өвөрмөц үзэгдлүүд буюу эд юмс байна. Жишээ нь, *гусли*, *арфа*, *вольнка* гэх мэт хөгжмийн зэмсгийн нэрийг хэдийгээр орос ба монгол хэлэндээ заагдагч денотат нь зөрөөтэй ч гэсэн дүйцэх монгол нэрээр (*гусли*, *арфа* – *ятга*; *вольнка* - *цуур*) хөрвүүлж болно. Үүнтэй холбогдуулан тэмдэглэхэд зарим орос болон европ хөгжмийн зэмсгийн нэр аль хэдийн “*арфа*” - *морин ятга*; “*баян*” – *баян хуур*; “*аккордион*” – *найрал баян хуур г.м.* монгол нэртэй болжээ (Дашрамд хэлэхэд “*баян*” хөгжмийн нэр орос хэлэнд үүсэхдээ сэцэн Баян буюу Боян ерөөлчийн нэрээр нэрлэсэн түүхтэй. Харин үүнийг бичилт, дуудлагыг нь дагуулан морин хуурын жишгээр монгол хэлний “*баян хуур*” хэмээх утга төгөлдөр нэр үүсгэсэн нь сонин. Энэ нь цаашлаад “*аман хуур*”, “*найрал баян хуур*” гэх мэт нэрийн үүсэлд нөлөөлсөн бололтой). Тухайн тохиолдолд “*ятга*”, “*цуур*” гэх монгол нэрүүд яруу найргийн орчуулгадаа орос денотатын мэдээллийн үнэлэмжийг бүрэн хадгалж чадна.

Зохиолд баатрын нэр, оноосон нэр ямарваа үнэлгээний болон мэдээллийн агууламжтай байх аваас орчуулахыг зүйд үздэг(8,56). Тийм нэр үндсэндээ үгийн утга түшсэн, үүсмэл шинжтэй, тэр чанараараа орчуулагдах магадлалтай байдаг. Жишээ нь Н.Гоголийн “*Амьгүй албат*”, “*Байцаагч түшмэл*” зохиолуудын хэд хэдэн баатрын нэр тийм билээ. Бидний орчуулсан эхийн нэрүүдээс илт үнэлгээний агууламжтай Черноморын нэрийг энэ үүргээр нь бид “*Хар тахал*” гэж орчуулав. Мөн “*аран*” гэдгийг “*хар цэрэг*” гэж хөрвүүлэхдээ “*Арапов длинный ряд*” гэдгийн “*длинный ряд*” буюу “*урт цуваа*” хэмээснийг утгын төв болгов. Тухайн тохиолдолд “*хар цэрэг*” хэмээх монгол орчуулга мэдээллийн талаасаа хоёрдмол утгатай болж таарав. Хэрэв түүхэн утгаар нь тусгаж үзвэл анхдагч эхийн утгаасаа гуйвж, тэр хэмжээгээрээ зохиолын дүрийн сөрөг талыг илүү тодруулахуйц болсон байж мэднэ.

Хоёрт, монгол уншигчдад ямар нэгэн байдлаар танил орос үлгэрийн баатар, нийтлэг дүрийн нэрүүд байна. Нэлээн олон орос үлгэр эрт дээр үеэс монгол хэлэнд орчуулагдаж, тэдгээр нь дангаар хэвлэгдэн уншигчдын хүртээл болсноос гадна дунд сургуулийн сурах бичигт орсон тул баатруудын нэр нь олонд танил, хэрэглээнд түгээмэл болжээ. Тухайлбал, *Баба Яга* – *Нисдэг шулам*, *Василиса Прекрасная* – *Сайхан Василиса*, *Русалка* – *Лусын охин*, *мальчик-с-пальчик* – *чигчийн чинээ хүү*, *шапка-невидимка* – *далдын хар малгай*, *колобок* – *өнхрүүш* гэх мэт үлгэрийн дүр болон баатруудын нэр монголчуудад үндсэндээ ойлгомжтой тул орчуулахад бэрхшээл үүсэхгүй. Ийнхүү үндэсний соёлд орж нутагшсан, орчуулж буй эхийг бүтээгч харь үндэстний соёлын дэвсгэр болбоос уран зохиол, тэр дундаа яруу найргийн орчуулгадаа тааламжтай нэгэн хөрс суурь болдог байна(4,49). Гагцхүү тийм дэвсгэр өөр соёлын дотор бүрэлдэхдээ чухамдаа уран зохиолын орчуулгаар дамжиж бий болдог, үндэстнүүдийн оюун санааны харилцаа өргөжин хөгжиж ном зохиол орчуулах ажил үйлс дэлгэрэхийн хэрээр хүрээгээ тэлэх хандлагатай ажээ.

Гуравт, монгол дүйцэмжгүй эд юмсын нэр болоод дүр дүрслэгдэхүүн нь орчуулагчаас ихээхэн оновчтой шийдэл шаарддаг билээ. Тэдгээрийг орчуулах, хувиргах боломжийн тухай асуудлыг мэдээллийн агууламж ба үнэлэмжээс нь хамааран дотор нь мөн ялгаатай авч үзүүштэй. Мэдээллийн агууламж өргөн хүрээтэй, үнэлэмж нь ач холбогдолтой байх тусам таарч тохирсон дүйцэмжийн сонголт хомс, энэ хэрээр орчуулга хязгаарлагдмал байна. Харин мэдээллийн үнэлэмж нь төдийлөн их ач холбогдолгүй бол дүйцэмжийг ямар нэгэн байдлаар сонгох боломжтой байна. Жишээ нь, орос *котомка* ахуйн хэрэглээндээ байдаг утгаараа үүргэвчтэй дүйцнэ. Гэтэл эмээлд ганзгалсан *котомка*-г яруу найрагт богцтой дүйцүүлж орчуулах бүрэн боломжтой. Үүнтэй адил кафтан (урт хормойтой эртний орос хувцас) гэдгийг эхийн дотор гүйцэтгэж буй үүргээс нь хамааран дээл гэж орчуулж болно. Гэхдээ “*держаться за кафтан*” гэдгийн утгын төвийг бид “*держаться*” гэдэгт нь шилжүүлэн “*хормойдох*” хэмээн хөрвүүлэхэд цаад санаандаа кафтан монгол дээл болж хувирах тул үг оноож орчуулсангүй. Мөн “*Кругом курильницы златые поднимают ароматный пар*” гэснийг буддын сүм хийдээр төлөөлүүлэн дүрсэлж, монгол соёлд ойртуулж орчуулбал “*алтан бойпроос энд тэндгүй арц хүж анхилах*” гэсэн төвөггүй монгол ахуйн дүрслэл үүснэ. Эдгээр жишээ баримт нь заагдагч денотатын хувьд тэс ондоо нэршил үүсгэхүйц үгсийн сангийн нэгж яруу найргийн орчуулгад уран чанарын болон мэдээллийн үнэлэмжээ хадгалж чадаж байгаагийн илэрхийлэл болж байна. Гэхдээ иймэрхүү маягийн эд юмс болоод дүр дүрслэл цаанаа нэмэлт мэдээллийн утгатай бол тухайн аргыг тийнхүү зөвхөн юмсын төсөөтэй шинжээр нь хавтгайруулан хэрэглэх боломжгүй. Жишээ нь Ч.Лодойдамбын “*Тунгалаг Тамир*” романы орос орчуулгад монгол гутлыг орчуулахгүй, “*гутул*” хэмээн транслитераци ашигласан(7,56), энэ дагуу зүүлт тайлбар хийсэн байдаг нь ахуй соёлын танин мэдэхүйн үүргээсээ илүүтэй уг гутлыг өмсөөд идэр есийн хүйтэнд морьтой хэд хоногоор хээр явж болж байгаа нэмэлт мэдээлэлтэй холбоотой (өөрөөр хэлбэл, ердийн орос *сапог* гэдгээс илүү их мэдээллийн агууламжтай: монгол гутал ээтэн хоншоортой, өвдгөө хүртэл оймсон түрий бүхий эсгий дотортой, морь унахад тохиромжтой г.м.).

Дараагийн бүлэгт, монгол хэл, соёлд тохирох денотатгүй боловч хэлбэрийн хувьд таарах дүйцэмжийн сонголттой үгсийн сангийн нэгж, дүр дүрслэгдэхүүн байна. Нэгэнт дүйцэмжийг хэлбэр төдий үүргээр нь сонгож байгаа тул утгын хүрээг бүрэн шавхаж илэрхийлсэн орчуулга болж чадахгүй нь мэдээж. Жишээ нь, “*Одна, красавица младая на берегу плела венок*” гэдгийг “*Усны хөвөөд залуу бүсгүй өнгийн цэцэг сүлжиж суув*” хэмээн орчуулахад өнгөн дээрээ үгсийн сангийн дүйцлээ бүрэн олсон мэт харагдана. Гэвч “*плести венок*” (цэцгээр титэм сүлжих), ерөөсөө “*венки*” (цэцгэн титэм) гэх мэт ойлголт монгол хэл соёлд байхгүй, иймд хийх юмаа олж ядсан хүн л цэцэг сүлжиж суугаа төсөөлөл жирийн монгол уншигчийн санаанд бууж магадгүй. Үүнтэй адил “*венец*” гэдэг үг байна. “*Венец любви, венец желаньям*” гэсэн мөр бидний орчуулгад “*хүслийн зовлон*”, “*хайрын титэм*” хэмээн бараг л хоёрдмол утга санаагаар буув. Улс түмнүүдийн харилцаа, даяаршлын үрээр зарим ахуй соёлын зүйл шинээр орж ирэх, хөгжин дэлгэрэх үзэгдэл түгээмэл. Нэгэн цагт

“*русская баня*” гэдгийг монгол хэлэнд орчуулах боломжгүй байв. Харин сүүлийн үед финлянд саун, орос уур элбэг болж байгаа тул баня-г “*орос уур*” гэж орчуулахад болохгүй юм алга.

Монгол хэлэндээ оноолт дүйцэмжгүй, хэлбэр төдий сонгосон дүйцэмж нь огт өөр утгатай үгийн жишээ бол “*чёрная книга*” гэсэн нэр байв. Үүнийг бид “*хар судар*” хэмээн орчуулж байгаа маань дүрслэн илэрхийлж буй утга санаа нь уран сайхны үүргийн талаасаа боломжийн гэмээр. Гэхдээ соёлын үнэлэмж, мэдээлэл талаасаа хар судар буюу хар домын судар нь огт өөр зүйл болох нь ойлгомжтой. Иймд “*чернокнижный язык*” гэдгийг “*хар судрын тарни*” хэмээсэн маань зөвхөн уран сайхны үүргийн хувьд болно уу гэхээс мэдээллийн үнэн байдлын хувьд ихээхэн гажсан хэлбэр болно. Ийнхүү хэлбэрийн болон дан ганц уран сайхны үүргээр хийсэн сонголт өнгөн дээрээ дүйцүүлж орчуулах нэг гарц байж болох боловч мэдээллийн болон соёлын үнэлэмжийн түвшиндээ гарцаагүй алдагдалтай арга болж байгаа юм.

Орчуулахад нэлээн ярвигтай гэж үзүүштэй эцсийн бүлэгт үндэснийхээ болон соёлын онцлог шинжийг дагнан агуулсан, иймд орлуулахын тухайд хэлбэрийн төдий ч дүйцэмжгүй бүлэг үг утгас, ялангуяа шашин-соёлын агуулгатай оноосон нэр байна. Эдгээрийг нэрийн хувьд бараг л орчуулах боломжгүй бөгөөд хэвээр нь хадгаллаа гэхэд тэдгээрийг хэрэглэсэн зохиолчийн цаад санаа огт баригдалгүй өнгөрөх магадлалтай. Тухайлбал, “*Руслан Людмила хоёр*” найраглалд янз бүрийн эх үүсвэрээс авч ашигласан, түүний дотор шашин, домогзүйн холбогдолтой нэрүүдийг (*Диана, Орфей, Дорида, Дельфира г.м.*) зохиолч тодорхой зорилгоор хэрэглэсэн байх нь олонтаа(5,268;6,14). Жишээ нь *Орфей* бол энд хэрэглэснээр зөвхөн эртний герег домогзүйн дүр, дуу хуурын охин тэнгэрийн бэлгэдэл төдий биш, “*Умрын Орфей*” гэж Пушкин өөрийн халамжлагч, хүндэлж явдаг дотны нөхөр, яруу найрагч В.Жуковскийг хэлжээ. Ер нь домогзүйн дүрийн үүргээр нь Орфейг монгол яруу найргийн охин тэнгэр Янжинлхамаар дүйцүүлэн хөрвүүлэх боломж байж болно. Гэтэл найраглалд тийм биш байгаа. Зохиолч найраглалдаа В.Жуковскийн “*Арванхоёр нойрсч буй гүнж*” зохиолын өгүүлэмжийг ашиглахдаа түүний найруулгын аяс маягт автсаныхаа төлөө өршөөл гуйсан (“...*в повести моей забавной теперь вослед тебе лечу*”) илэрхий тодорхой хандлагууд нь Орфейтэй холбоотой нэмэлт мэдээллийг тайлбарлахаас өөр аргагүй нөхцөлд оруулж байгаа юм. Ийнхүү тайлбар зүүлтээр орчуулгын зохиолыг дүүргэх нь тийм таатай хэрэг биш хэдий ч зохиолын цаана байгаа мэдээллийн агуулгыг хадгалах, ялангуяа оюутан сурагчдад танин мэдэхүйн үнэ цэнийг нь хүргэх ач холбогдол талаасаа ингэхээс өөр аргагүй. Мэдээллийн ач холбогдол нь давамгайлах тохиолдолд зарим нэрийн хэрэглээ тухайн хэлбэрээрээ тийм ч чухал биш байж мэднэ. Жишээ нь, бид хувилбартаа “*Рыцари парнасских гор*” гэхэд “*рыцари*” (*яруу найрагчдыг заан нэрлэсэн эпитет*) гэсэн үгийн орчуулгаар үүний цаана агуулагдаж буй мэдээллийн өчүүхэн хэсгийг ч илэрхийлж чадахгүй, илэрхийлэх боломжгүй тул тухайн үгийг үлдээж, харин мэдээллийн голыг гаргах үүднээс “*Хэзээний цуут Парнас уулын хэл амаараа тэрслэгчид*” гэсэн тайлбар маягийн

хувиргал хийж орчуулав. Үүн лүгээ Мильпомены нэрийг (*“Плохой питомец Мильпомены”* бидний хувилбарт *“Эмгэнэлт дүрийн муу жүжигчин”* болов) мөн орхиж орчуулав.

Яруу найргийн орчуулгад, тэр тусмаа үндэсний онцлог зүйлс, түүхэн зүйлс, угсаа-соёлын элементээр арвин эхийн орчуулгад тулгарч байдаг хамгийн адармаатай асуудал бол зохистой (буюу тухайн) хэлбэрт нь агуулгыг “багтаах” оновчтой шийдэл юм(3,134). Ийнхүү багтаах зорилгын үүднээс орчуулгын олон янзын арга хэрэглэх хэрэгтэй болдог. Бидний хувилбарт, жишээ нь, агуулгын мэдээллийн талыг хавсралт тайлбарын хэлбэрээр өгснөөс гадна зарим нэг угсаа-соёлын зүйлийг заасан үг утгасыг өөрийн бодол шийдлээр хөрвүүлэв. Эдгээрийн дотор утга агуулгаасаа гажиж орчуулагдсан тохиолдол ч гарсныг тэмдэглэх хэрэгтэй. Ийм нэг тохиолдол бол *“пустынные рыбари”* (цөлийн загасчид) хэмээх нэрийн орчуулга байсан бөгөөд тухайн хэлбэртээ багтаж орчуулагдах боломжийн хувьд туйлын хомс байсан тул *“аглаг хөвчийн даяанчид”* гэсэн зохиолын агуулгад огт холбогдолгүй нэрийг хэрэглэж, харин хавсралтад тухайн нэрийн тайлбарыг өгөв. Учир нь “цөлийн загасчин” гэсэн холбоо үг монгол уншигчид нэн ойлгомжгүй сэтгэгдэл төрүүлэх тул *“рыбари”* гэдгийг орхиж зөвхөн *“пустынный”* (цөлийн, аглаг) хэмээх үгээр утгын төв бүрдүүлж орчны үйл явдалд нь дүйцүүлэх маягаар тийн хувиргаж хөрвүүлэв.

Үүнээс гадна онцгойлон авч үзүүштэй нэг зүйл бол ардын зан үйл, ёс заншил талаасаа зөрүүтэй нэр, үйл тэргүүтнийг орчуулах асуудал байна. Европ ба дорнын гэх мэтээр эсрэгцүүлэн ангилж болох заншил зуршил, зан үйл дэх илэрхий зөрөөний зарим нь соёлын харилцаанд ойлгомжгүй байдал үүсгэдэг ч явдал байдгийг судлаачид тэмдэглэсэн байдаг(1,54). Бидний хувилбарт *“в радости лобзает руку”* (баярласандаа гарыг нь үнсэх), *“присвистнул коня”* (морио исгэчин дуудах) зэрэг заншил зуршлын зүйлс, мөн *“перчатки”* (цэргийн бээлий) мэт ахуйн зүйлийн нэрийг орчуулалгүй үлдээв. *“Прижать к устам перст”* гэдгийг мөн хоёр тохиолдлоос нэгэнд нь орчуулалгүй үлдээв.

Аман зохиолын найруулгын маягаар бүтсэн мөр бадгийн орчуулга онцгой шийдэлтэй байхаас өөр аргагүй. Жишээ нь, бидний хувилбарт *“Повеселись, мой верный меч! Повеселись, мой конь ретивый!”* гэсэн мөрийг орчуулалгүй үлдээсэн бол *“Я еду, еду, не свищу, А как наеду, не спущу!”* гэсэн мөрийг *“Мөрөөрөө яваа намайг оролдвол Мөхлөө ёрлох чинь тэр шүү!”* хэмээн найруулгын маягийг саармагжуулж орчуулав.

Энд авсан жишээ баримтууд хэдийгээр ганц нэг тохиолдлын шинжтэй, нэгтгэх ангилах боломжоор хомс (бидний ангилал болзолт чанартай) боловч уран зохиол, тэр дундаа яруу найраг орчуулагчдад байнга асуудал үүсгэж байдаг, гаргалгаа, шийдлийг тэд л өөрийн зөн совин, мэргэн оюундаа даатган “аргалж” байдаг онцлогтой билээ. Орос, монгол хэл соёл хоорондын хөрвүүлэг, хувиргалын тухайд гэвэл эдгээр хэл соёлууд нь түүхэн харилцааны болоод харилцан нөлөөллийн өргөн шижимтэй тул угсаа-соёлын нэрийн холбогдолтой зүйлсийн орчуулгын хамаарах хүрээ сэдвийн болон хугацааны хүчин зүйлээсээ шалтгаалан их бага янз бүр ч, зарим бусад хэлтэй харьцуулахад харьцангуй цомхон гэж үзэхээр бөгөөд

энэ нь нэг ёсондоо орчуулгадаа таатай зүйл юм. Мэдээж даяаршлын явцад үндэстнүүдийн оюун санааны харилцаан дахь саадтай зүйлс аль болох элэгдэнэ, энэ хэрээр угсаа-соёлын нэрийн орчуулга ч шийдлүүдээ олоод явна. Гэхдээ асуудлын шийдэл, арга хэлбэрүүд орчуулга судлаач, соёл судлаачдын нэг анхаарах сэдэв байсаар байх нь дамжиггүй. Ер нь ч яруу найраг, уран зохиолын орчуулгын онцлог тийм билээ. Энэ тухайд Г.Гачечиладзе: “Уран сайхны орчуулгын ажил нь үг утга оновчтой боловч уран чанар дутмаг орчуулга, уран чанар сайтай боловч анхдагч эхээсээ холдсон орчуулга гэсэн хоёр туйлшралын дунд хэлбэлзэж байдаг. Онолын хувьд бол энэ хоёр зарчмыг нийлэгжүүлээд анхдагч эхээсээ ч хэлбийгээгүй, уран чанараа ч гээгээгүй туйлын төгөлдөр орчуулга гаргаад ирж болохсон. Гэвч амьдралд ингэж нийлэгжүүлэх боломжгүй. Учир нь нэг ижил санааг илэрхийлэх хэрэглэгдэхүүн хэл хэлэнд өөр өөр байх зүй тогтолтой. Ингэхлээр үг утгын оновчтой чанар, уран чанар хоёр бие биентэйгээ байнгын зөрчилт нөхцөл байдалд оршдог”(2,344) гэж бичжээ. Ер нь бол зохиолын зорилго, зорилгоо дагаад орчуулгад тавигдах шаардлага нь анхдагч эхийг уншаад авах таашаал, мэдлэг мэдээлэл зэрэг үзүүлэлтийг орчуулгад нь аль болох бүрэн дүүрэн хадгалах орчуулагчийн хүсэл тэмүүлэлтэй уялдаж байх нь гарцаагүй. Чухам үүний тулд хэлний уран яруу хэрэглүүр, хэл болоод сэтгэлгээний метафорчлал төдийгүй боломжтой газар нь угсаа-соёлын зүйлийн нэрийг хувиргах нь зохиолын гоозүйг хадгалах чухал зорилт болно.

Ном зүй

1. Виноградов В.С. Перевод: общие и лексические вопросы. М., 2006
2. Гачечиладзе Г.Р. Художественный перевод и литературные взаимосвязи. М., 1980 (пересыл. В.Сдобников. Теория перевода. М.,2006)
3. Львовская З.Д. Современные проблемы перевода. М., 2008
4. Магсар Ц. Место Пушкина в истоке монгольской поэзии нового времени. “Вопросы изучения русского языка, истории и культуры России” // выпуск 19 Уч. зап. Государственного университета Чжэнчжи. Тайбэй, 2012
5. Небольсин С.А. Пушкин и европейская традиция: писатель-классик как фактор самоопределения национальной литературы (дисс. д-ра филол. наук). М., 2002
6. Шапир М.И. Эволюция стилей в русской поэзии от Ломоносова до Пушкина // Шапир М.И. Статьи о Пушкине. “Языки славянских культур” М., 2009
7. Цэдэнжав Д. Лингвостилистические аспекты перевода с монгольского языка на русский. Улан-Удэ, 2010
8. Эрдэнэмаам С. Зарим орчуулгын тухай (шүүмж, эргэцүүлэл), МУБИС-ийн ЭШБичиг “Лавай”, 2012, №8

Резюме

Перевод русских реалий и этно-культурных явлений из поэтических текстов XIX века, присущих традиционной славяно-русской культуре, является одной из трудных задач для переводчика, особенно когда речь идет о переводе с русского языка на монгольский, которые имеют совершенно разные культурные фоны. В данном случае имеются в виду проблемы, с которыми мы сталкивались при переводе поэмы А.С.Пушкина “Руслан и Людмила” на монгольский язык.

Несмотря на соблюдение всех требований к межязыковой трансформации стихотворного текста, при переводе наблюдаются некоторые явные потери, т.к. перед переводчиком стоят довольно сложные задачи. Они были обсуждены с ведущими российскими специалистами в области лингвострановедения проф. В.М.Шаклеином и проф. С.А.Хаврониной, по предложению которых и появилась эта статья (Статья включена в Вестник РУДН, №2 за 2014 г.).